

més aviat *retaco*, segurament manllevat del castellà, nom d'una mena de trabuc de bandolers i trabucaires: «tirant-se el *retaco* al coll, se disposà a donar ordres per recollir la gent ---», «donà per acabada la conversa, arrossant les espatlles, y diguent, mentre se carregava'l *retaco*: —Au, anèm!», «empunyava ab l'esquerra un boscall, ab el que s'ajudava per a fer el saltiró, y ab l'altra, 'l *retaco* engallat», MrnVayreda (*La Puny.*, xviii, xxiv, 271, 371, 356 (212, 285, 289)); en queden molts records en el Migjorn valencià: «era un roder molt molei(t); anava *retaco* al coll» Pedreguer (1963); i tant se n'han recordat, que encara ha tingut alguna supervivència rural fins ara en el dim. **retaquet* designant una escopeta curta d'un sol canó: «així en lo *retaquet* per matar-lo», Ràfol d'Almúnia (1963).

TACA, igual que l'oc. *taca*, it. *tacca* i fr. *tache*, prové d'una forma *TACCA, que en llatí vulgar va pendre el germ. *TAIKN* 'senyal': gòt. *taikns*, esc. ant. *teikn*, ags. *tāken*, a.-al. ant. *zeihhan*, angl. *token*, al. *zeichen*, finès *taika*. □ 1.ª doc.: orígens (Llull etc.).

Llull parla de la *taca* que veu en la porpra; NFranch en el seu *Corbatxo* (fi S. XIV): «alguna cosa no és pus fexuga a comportar que és una fembra rica, ne alguna pus desplament --- que una pobra; e las cosas --- tant ne fan com elles creen per --- arresaments guanyar ---; qui ab elles habita és semblant d'una *taca* en armini; no són parleres, mas exordadores ---» (BDLC xvii, 43); el rei Martí escriu a Ramon de Mur, batlle general d'Aragó: «sapiats que lo drap vermell de escarlata que ns trametès l'altre jorn, no és exit tal com nos volguérem, havent-hi unes grans rodes de *taques*, e --- manam-vos que nos trametats --- la mellor e pus fina escarlata vermella ---» a. 1403 (*AIEC* v, 519). En la tradició lexicogràfica des d'OPou: «RUSCADA O BUGADA: la llavandera ---; *taca*: macula, labes ---; *tacar*: macular; traure'n bé la aygua --- levar les *taques* y suziadats: eluere sordes et maculas» (*TbPu.*, 230).

Mot general a totes les èpoques i regions de la llengua; permanent també en l'ús literari: «Dins un jardí senyorial, que ostenta / en sa fresca verdor --- pel riu llavors / veu nedar cignes de blancor sens *taca*, / com la teffa de neu que, en formes vives / per mà del Creador fos modelada», Costa (*Cignes*, v. 4; *IdOr* xxv, 37). Diferències en els detalls d'ús regional, poc importants; p. ex. allò que es diu *taca de la pell* en cat. central, es diu *fava* en l'ús valencià (Renat, «El Camí», 14-iv-34).

Sovint a l'E. Mj., i sempre més en la història de la llengua, la literatura i el llenguatge viu l'usen en sentits morals i figurats: «La Verge --- girant-se --- vers lo seu Fill suplicà-li que --- se volgués haver misericordiosament envers mi, qui --- l'havia haüda en molt gran devoció --- creent fermament que la sua concepció era estada immaculada e neta de tota *taca* de peccat», BMetge (*Somni* II, *NCL.*, 75.9). «Senyor meu --- nedeja aquest teu servidor Constantí: enaixí, Senyor, com has nedejada la sua ànima de peccat e de tota sutzetat, així deus nedejar lo seu cors de tota *taca* de mesellia per aquest sant baptesma ---», G. Serra, Gè-

nesi de Scriptura, 288.18; «Digau, mossèn Jaume Gacull, molt afable, / gentil cavaller --- sens *taca* ni rua, / de viudes, pobils, valent defensor! / D'aquestes olives ---», *Procés de les Olives*, v. 513. Ja en Guillem de Cervera, 561b, rimant amb *LACA* (text allí).

El cat. *taca* és la correspondència normal de l'oc. *taca* id., ja documentat en trobadors clàssics (*tacós* 'tacat', Peire Vidal, *taca e-l peitz e-l ventre*; Daudè de Pradas, Rayn. v, 293-4), el fr. *tache* [S. xii], it. *tacca* ['taqueta' Giamboni, 2.ª meitat S. xiii, 'màcula, vici', S. xiv], sard (campid. i log. *tacca* «intaccatura, incisione, segno che si fa dai pastori e contadini ---», MLWagner, *DESdo.* II, 458), sobre-selvà i friülà *tacc* 'senyal en el calçat', arag. i ast. *taca*, *tacar*, com en català; el mot no restà estrany més que al roms., cast. i port., llengües que parteixen d'una forma més arcaica del llatí parlat i més enretirada del contacte amb el germànic, de manera que les hispàniques no reberen *tacha* més que com a manlleu del francès i només en el sentit figurat (influència del llenguatge cavalleresc i monacal).

Avui tothom està d'acord que es tracta d'un dels manlleus fets pel llatí vulgar al germànic: probablement per la vida en comú en les legions i en el Limes: on les dones dels mercenaris tenien a càrrec la roba, i els decurions germànics vetllaven per la condició dels seus soldats, i per les marques dels ballesters i de totes les armes. Si *Alcm* creu que «han estat considerats de procedència germànica, però sense atribuir a veure-la segura», n'hi hauria per preguntar: qui és que en dubta?: només els filòlegs que creuen possible de tenir opinions personals en etimologia, sense haver estudiat lingüística, ignoren (com ells) que el llatí vulgar assimilava el diftong estranger *ai* en forma de *a*; veg. *GUANYAR* *Waidanjan*, *AGRÓ* *Haigi-ro*, *GUADAÑA* *Waithanja*, *LAVERCA* < *Laiwerka*; i veg. més casos en els manlleus germànics, grecs i indoeuropeus, en *PAIR*, *GAIRE*, i en *DECH* III, 83b39, 64a35 etc.

Només es pot discrepar en els detalls: vista l'extensió dins la Romània és probable que es vagi manllevar del germànic occidental durant el Baix Imperi. El mot és comú a totes les llengües germàniques, de les tres branques: occidental, gòtica i escandinava, i del germànic comú va passar al finès; el sentit primitiu en germànic fou simplement 'senyal' (d'ací encara angl. *token* 'signe, símbol'), on és el representant de l'arrel pan-indoeuropea *DEIK-* 'assenyalar', gr. *δείκνυμι*, scr. *diçati*, ave. *daesayeyiti*, ll. *dicere*, *indicare*, hitita *ta-kuššanumi*, a.-al. ant. *zeigon* 'mostrar'. Alguns van dubtar, estranyant-se que una -k- intervocàlica no se sonoritzés, i àdhuc aparegués doblada, no tenint prou en compte que en els germanismes sovint es mantenen les sordes en romànic, per llur entrada relativament tardana en la llengua: i per això s'ha parlat d'una base germànica **TAIKKA* (*REW*, 8534; *FEW*), que no és justificaria des del punt de vista germànic, i quasi fóra un impossible fonològic (filòlegs que operen amb «lletres» i no amb fonemes), car darrere un diftong una geminada s'hauria simplificat ràpidament. És perfecta-